Присвячую із вдячністю
військовим ППО Києва

РОЗДІЛ І.
САНДЖАК МЕХМЕДА – КАФА

1.

У трюмі великого корабля, що борознив бурхливі води Чорного моря, було темно і тихо. Лише іноді поскрипували, погойдуючись, скляні світильники з вигорілими усередині свічками. Коли ж крізь віконце заблищали перші промені вранішнього сонця, освітивши рясні візерунки на червоних перських паласах, у золотій клітці зацвірінькала жовтенька канарка.

– Із добрим ранком, шехзаде, – турботливо промимрив пухкий рожевощокий євнух.

Аж раптом над кораблем пролунав пронизливий крик юнги: «Зе-е-е-мля!».

Усе враз забурлило, загупотіло на палубі. За мить до трюму зазирнув захеканий капудан-паша[1] й урочисто мовив:

– Ваша високосте! Ми наближаємося до Криму.

– Слава Аллаху! Невже сьогодні закінчаться мої муки? – почув буркітливе.

Вдивляючись у бліде обличчя змученого морською хворобою юнака, капудан сказав співчутливо:

– Так, мій шехзаде. За кілька годин ви уже зійдете на берег.

– То моя найзаповітніша мрія!

Проказавши це, знесилений шехзаде Мехмед підвівся з м'якого дивана, на якому його безперервно нудило протягом останніх трьох днів подорожі. Намагався розім'яти м'язи, що затерпли від тривалого лежання.

[1] Капітан османського корабля.

Але ледь не втратив рівновагу через власну слабкість та похитування корабля. Завмерши, промимрив крізь стиснуті від напруги зуби:

– Стривай, пашо! Допоможи піднятися на палубу.

Міцний і статний капудан простягнув м'язисту руку. Спершись на неї, ослаблий шехзаде неспішно ступав дерев'яними сходинками. Коли ж вийшов на палубу, то відчув, як теплий морський вітерець залоскотав біле, наче сніг, обличчя. Тож залюбки набрав у груди повітря і глибоко видихнув.

Над головою ширяли білопузі чайки. Їхні крики зливались із тріпотінням розіпнутих вітрил, що полегшували долю рабів-веслувальників, які сиділи на лавках обабіч містка.

Роззирнувшись, шехзаде побачив за бортом чотири військові чектірі[2], які зі самого Стамбула супроводжували його галеру. На горизонті замаячив просторий берег. На ньому виднілися високі вежі неприступної фортеці.

«Це Кафа», – зрозумів шехзаде, радіючи.

Уявляв, як нарешті ступить на землю, що стане його першим місцем правління. Але такі мрії перервав наполегливий голос євнуха Алі-аги.

– Ваша високосте, на вас чекає матінка Феррухшад. Просить перед прибуттям до Кафи розділити з нею трапезу.

– Зараз іду, – кинув недбало й неохоче повернувся до затхлого трюму.

Там застав убрану в шовкові шати неньку, яка сиділа на великих оксамитових подушках коло низького круглого столика з наїдками – козячим сиром, оливками й соленими бьореками[3].

---

[2] Військові османські судна на веслах.

[3] Пирогами.

Османський корабель. *Конрад Грюненберг. 1487 р.*

– Як ти, синку? – схвильовано запитала, бо бачила, як той страждав у морі.

– Здається, краще.

– Рада за тебе, мій леве, – усміхнулася синові мати.

Жестом руки запросила його присісти поряд.

– Тобі вкрай необхідно поїсти, – наполягла.

Мехмед пристав на її пропозицію.

– Знову сир і бьореки... – невдоволено пробурмотів. – Сподіваюся, хоч у Кафі краще годуватимуть.

– Авжеж, любий, – видала упевнено мати. – Я й сама не відмовилася б від гарячої чорби і тарілки баранячого плову.

– Після прибуття відразу ж накажу кафинським кухарям зготувати вам найкращі страви! – заторохтів улесливо євнух, який вертівся навколо матері зі сином.

Раптом усі почули відлуння канонади з гарматних вибухів. Із переляку Алі-ага аж підскочив.

– Що це коїться? Невже пірати? – заголосила наполохана Феррухшад.

На щастя, до трюму вчасно нагодився капудан-паша, який поквапився заспокоїти вінценосних пасажирів судна.

– Не бійтеся. Це так застава Кафинської фортеці салютує на честь прибуття шехзаде.

– Дай Аллах їм здоров'я! – полегшено проказала Феррухшад, нашвидкуруч затуляючи шовковим яшмаком[4] обличчя.

А євнух одразу ж почав заклопотано метушитися навколо скринь із одягом, обираючи урочисті шати для шехзаде Мехмеда, якого батько – султан Баязид II відрядив намісником до санжаку[5] Кафа.

---

[4] Шаль, якою мусульманки затуляли перед чужинцями обличчя.

[5] Провінція Османської імперії.

– Нам уже пора готуватися, – заявив він, простягаючи ошатні каптани. – Який одягнете сьогодні, ваша високосте? Може, зелений? – запропонував.

Шехзаде Мехмед ствердно кивнув йому, а потім мовив:

– Припни до мого тюрбана найдорожчий золотий соргуч[6]. Нехай місцеві знають: до них прибув не просто гість, а правитель!

– Як накажете, шехзаде, – покірно схилив голову євнух.

За мить знову пролунали потужні вибухи, що вже не налякали, а порадували вінценосних пасажирів.

2.

Корабель причалив до просторої пристані, над якою височіла камінна фортеця Кафи із протяжними зубчастими стінами та високими вежами. З великої портової брами вийшли османські сановники. Вбрані в урочисті каптани й білі тюрбани, вони чекали на зустріч із сином Баязида II.

Найстаршим із них був щуплий, невисокого зросту Месіх-паша, який кілька років поспіль очолював Кафу. Після того, як Мехмед II завоював Крим, цей півострів став частиною Румелії[7]. Тоді до новоствореного санджаку Кафа увійшли колоніальні володіння Генуї та Венеції, а також князівство Теодоро: південне узбережжя (округи Кафи, Судак), узбережжя та гори на південному заході (Мангуп з містами Балаклава й Інкерман), округи

[6] Прикраса у вигляді брошки, до якої кріпили пір'я павича або чаплі.

[7] Румелія охоплювала завойовані османами балканські землі, що завоювали османи, крім Боснії та узбережжя Егейського моря. Зокрема, сучасну Болгарію, Сербію, Герцеговину, Албанію, Македонію, Епір і Фессалію, а також Крим, який приєднали до неї після 1475 року.

Керчі й Тамані, а також фортеця Азак із прилеглими територіями.

Звістка про призначення молодшого султанського сина намісником санджаку Кафа неабияк здивувала Месіха-пашу. Адже султани зазвичай не відряджали своїх шехзаде набиратися досвіду управління державою до її румелійської частини. Приводом для цього стала повчальна історія з минулого, коли син Мурада I[8], Савджи, будучи в Румелії, підняв проти батька криваве повстання. Відтоді шехзаде ставали намісниками лише анатолійських санджаків, віддалених од Стамбула.

«Чого ж би це наш повелитель уперше порушив цю традицію?» – дивувався подумки Месіх-паша.

Адже знав, що старші сини правлячого султана Баязида II – Абдуллах, Алемишах та Шехіншах керували в Анатолії.

«Що раптом змінилося? Невже я потрапив у немилість нашого володаря?» – почав переживати.

Але з наступного листа Баязида II дізнався, що той покладався на нього у справі прийняття шехзаде Мехмеда в Кафі й надання йому необхідних знань про цей непростий, але важливий для Османської імперії край.

«Значить, повелитель не гнівається на мене, раз довірив таке завдання – опікати його сина», – дійшов висновку Месіх-паша.

Через те почав важливі приготування, щоб якнайкраще зустріти шехзаде Мехмеда.

Помітивши його в золоченому каптані й високому тюрбані з великим соргучем, у супроводі євнуха й вартових, паша скомандував своїм супутникам низько схилитись у поклоні. А сам рушив до краю пристані, аби першим зустріти новоприбулого шехзаде. Коли порів-

[8] Роки правління – 1362–1389.

нявся з ним, побачив перед собою геть юного парубка з наляканими очима. Просторі шати не приховали його худорлявість, а рум'яна на обличчі – втому та хвилювання.

Месіх-паша схилив голову й мовив:

– Радий вас вітати, ваша високосте, на кримській землі. Хай Аллах дарує вам щастя!

– Амінь, – почув у відповідь і люб'язно запитав:

– Сподіваюся, ваша подорож не була виснажливою і ви без пригод дісталися Криму?

– Могло бути і краще, – відреагував султанський син, а потім мовив:

– На кораблі – моя матінка з гаремом. Вони дуже втомилися з дороги. Хочу, щоб їх якомога швидше відвели до мого палацу. Він же тут, у фортеці? – запитав шехзаде, роздивляючись неприступні мури.

– Так, ваша високосте. Ми зараз же доставимо туди ваш гарем, – пообіцяв Месіх-паша й подав знак слугам, які піднесли на плечах криті паланкіни.

Тоді ж запропонував:

– Може, ви бажали би попервах попаритися в хамамі, який звів мій попередник у Кафі, Касим-паша?

– Я багато чув про нього, – зіщулившись, невдоволено заявив шехзаде, проте не відмовився від банних процедур.

– Хочу помитися, розім'явши закоцюбле у дорозі тіло. Дякувати Аллаху, ця жахлива подорож уже позаду, – видихнув із полегшенням.

Месіх-паша співчутливо зітхнув, а потім мовив:

– Ласкаво просимо до фортеці Кафи.

Із цими словами провів шехзаде в супроводі вартових крізь залізну портову браму.

На пристані залишився євнух із прислугою. Порахувавши паланкіни, він повернувся на палубу корабля, аби забрати звідти неньку шехзаде із жінками його

гарему. Потім скомандував винести з трюму їхні речі й перевезти до палацу.

– Сподіваюся, нове місце стане нам гарною домівкою, – промовив усміхнено Алі-ага.

– Хай буде на благо! – відповіла йому Феррухшад і зайняла місце в найпросторішому паланкіні, який дебелі євнухи занесли до портової брами.

3.

Розімлілий після хаману шехзаде Мехмед відпочивав у камінній залі палацу, який під час свого панування в Криму звели генуезці. Ось уже кілька століть він височів над скелею з глибоким урвищем в оточенні монолітних стін внутрішньої фортеці. Звідти відкривався неймовірно красивий вид на безкрає море, хвилі якого заспокійливо хлюпотіли, омиваючи підніжжя твердині.

Солодко позіхаючи, шехзаде намагався задрімати. Але його відволікло рожеве марево, що проступало крізь шовкові фіранки вікон. Попри сонливість, він підвівся на ноги. Розпарені після банних процедур ступні занурились у м'які овечі шкури, що лежали на камінній підлозі. Взувши сап'янові капці із задертим носком, шехзаде наблизився до просторого вікна і завмер од побаченого. Над морем за небокрай закочувалося сонце, народжуючи рожево-червоне сяйво. Воно торкалося зубчастих веж фортеці й зазирало у вікна.

Ця неймовірна краса заворожила погляд юнака, який не бачив подібного у величному Стамбулі. Вікна тамтешнього палацу Топкапи виходили на води Золотого Рогу. Звідти було видно берег Галати[9], де ще пів

[9] Північне передмістя Константинополя (Стамбула), яке заснували генуезькі колоністи в пізньовізантійську епоху, згодом — основний торговельний район цього міста.

століття тому жили генуезці. Вони навіть звели фортечні мури, схожі на ті, за якими тепер перебував шехзаде Мехмед. Але не було там таких простору й величі, які він міг споглядати у Кафі.

Милуючись чарівним краєвидом, шехзаде не помітив, як до нього наблизилась у вечірньому вбранні Феррухшад.

– Як ти, синку? Що там побачив? – запитала.

Від несподіванки він аж здригнувся.

– Не хотіла тебе налякати, – почув од матері, яка, роззирнувшись, додала:

– Бачу, ти тут уже влаштувався...

– Так, а як ви? Чи задоволені покоями? – поцікавився Мехмед, який неохоче відірвав погляд од видовищного заходу сонця.

– Мені з гаремом дісталися бічні покої. Вони гарно обставлені, проте темнуваті. Адже вікна виходять на фортечний мур, куди ледь пробивається сонячне світло.

– Зате у вас не буде спекотно влітку, – турботливо зауважив шехзаде.

– Це правда. А взимку нас грітиме великий камін, адже холоди – вже не за горами.

– Я радий, що вам сподобалися покої... – видав замислено шехзаде.

Феррухшад загадково всміхнулася у відповідь, а потім проказала:

– А чи не сумно тобі тут наодинці у цій камінній залі?

– Ні, а чому питаєте? – здивовано закліпав очима син.

– Бо ти – вже дорослий. І як намісник санджаку маєш відвідувати гарем.

Від почутого шехзаде розчервонівся. Проте Феррухшад сплеснула в долоні, й до зали, в якій євнухи запалювали свічки у золочених підставках, завітала вбрана

у білі шовкові шаровари і таку ж сукню струнка чорноброва черкеска.

Підкликавши її до себе, Феррухшад піднесено заявила синові:

– Це мій тобі дарунок. Хочу, щоби в обіймах цієї ніжної красуні ти відчув себе справжнім чоловіком із великого роду османських султанів.

Шехзаде, зашарівшись, не міг видавити зі себе і слова. Тож мати вирішила не соромити його і швидко вийшла із зали. У ній 17-річний Мехмед залишився наодинці із привабливою юнкою, яка наблизилася до нього і почала роздягатися.

– Стривай! – сказав той стривожено.

Дівчина розгублено запитала:

– Щось не так, ваша високосте?

– Ні, – заперечив розгублений шехзаде.

Зам'явшись, він зрозумів, що вже нікуди відступати, тому не прогнав несподівану гостю. Лише запитав несміливо:

– Як тебе звати?

– Фюлане, – примруживши карі очі, відповіла юнка.

Тоді ж підійшла до нерішучого шехзаде і припала до його тремтячих вуст. Той не чинив спротиву. За мить відчув, як змучене тривалою подорожжю тіло наповнилося приємним збудженням. Солодкий аромат троянди, що виходив від пишного чорного волосся дівчини, затьмарював його розум. Тож він повністю піддався потягу до її стрункого й гнучкого тіла.

Над ранок, як і водиться у султанській родині, шехзаде обдарував усміхнену Фюлане за першу у своєму житті ніч кохання золотим браслетом та білячим хутром. А потім ще й проголосив:

– Віднині моя фаворитка Фюлане житиме у власних покоях. Прошу усіх зважати на це.